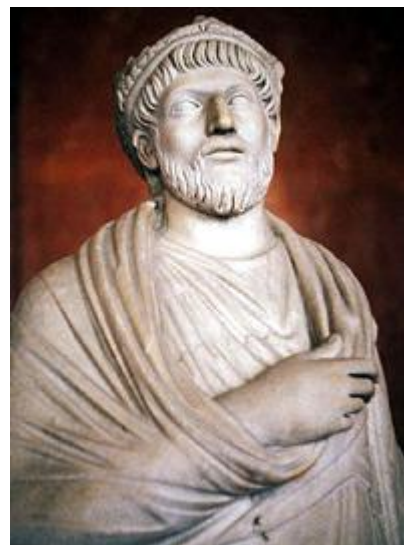

Απάντηση στις συκοφαντίες κατά του Ιουλιανού (Α' μέρος)

Ο Χριστιανισμός δεν είναι στην πραγματικότητα η θρησκεία της «αγάπης», της «συγνώμης» και της ανεκτικότητας, όπως επαγγέλλεται. Απεναντίας, η Εκκλησία δεν ανέχεται τους «αποστάτες», ειδικά όταν αυτοί την εγκαταλείπουν πρωτίστως εξαιτίας της ίδιας της πίστεως, της ουσίας της, και δευτερευόντως για την υποκρισία της. Δεν συγχωρεί κανέναν που αποσκιρτά από αυτήν, διότι τον θεωρεί κτήμα της. Δούλο «θεού», δηλαδή δούλο δικό της. Πολύ περισσότερο όταν κανείς την απορρίπτει για κάτι καλύτερο, και πρόκειται περί προσωπικότητας και ανθρώπου με εξουσία που προσπαθεί να επαναφέρει τις χαμένες ισορροπίες.

Αυτό συνέβη και με την περίπτωση του Ιουλιανού. Μετά τον θάνατό του στα τριάντα δύο του, οι χριστιανοί πατέρες και συγγραφείς επισώρευσαν εναντίον του κατηγορίες διαστρέφοντας τα γεγονότα είτε επινοώντας εντελώς φανταστικά. Επί αιώνες λοιδορούνταν το όνομά του με τους χαρακτηρισμούς «αποστάτης» και «παραβάτης». Βέβαια, από την εποχή της αναγεννήσεως και του διαφωτισμού και πέρα, επιχειρήθηκε η αποκατάσταση του ονόματός του. Έτσι, «η σύγχρονη ιστοριογραφία δεν τον αντιμετωπίζει πια ως "παραβάτη" του χριστιανικού νόμου» (Η αντιπαγανιστική νομοθεσία της ύστερης Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας μέσα από τους κώδικες, μτφ Α. Καμαρά σ. 112). Σήμερα υπάρχουν εξαιρετικές εργασίες και βιβλία που κυκλοφορούν στο εξωτερικό και ειδικεύονται πάνω στο θέμα αυτό. Στην Ελλάδα δυστυχώς δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο συστηματικά και στον ίδιο βαθμό, εξαιτίας της παπαδοκρατίας. Υπάρχουν αναφορές σε βιβλία όπου γίνεται προσπάθεια να κατανοηθεί το ζήτημα με μετριοπάθεια και ψυχραιμία. Ωστόσο να έχουμε πάντοτε υπόψη μας ότι όσα προτερήματα κι αν αναγνωριστούν στον Ιουλιανό, πάντα θα υπάρχει το «αγκάθι» της προσπάθειάς του να επαναφέρει την εθνική λατρεία.

Το παρόν άρθρο δεν είναι βιογραφικό -αν και περιέχει βιογραφικές πληροφορίες. Αποσκοπεί στο να φέρει στο φως όσα κρύβονται επιμελώς και να διαφωτίσει πλήρως όσες «μισο-αλήθειες» ψελλίζονται από τους κατηγορούς. Συνήθως, ο

Ιουλιανός κατηγορείται για την πολιτική που εφήρμοσε απέναντι στους χριστιανούς (όπως την απαγόρευση της άσκησης κάποιων επαγγελματιών και τη στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων), για το ότι στο θρησκευτικό του πρόγραμμα υποστήριξε τους Ιουδαίους και τον συγκρητισμό (άρα, από πού κι ως πού Έλληνα), για φόνους και διωγμούς κατά των χριστιανικών πληθυσμών που άλλοτε ενθάρρυνε και άλλοτε μετείχε και ο ίδιος (ανθρωποθυσίες), και τέλος για το ότι εφήρμοσε το λεγόμενο «πογκρόμ» όταν ανέλαβε την εξουσία μετά τον απροσδόκητο θάνατο του Κωνσταντίου. Σε αυτό το πρώτο μέρος, θα εξετάσουμε τα δύο πρώτα ζητήματα. Στο δεύτερο μέρος τα υπόλοιπα δύο. Οι αποδόσεις των κειμένων του Ιουλιανού είναι από τις εκδόσεις «Ζήτρος» .

α) Η πολιτική του Ιουλιανού απέναντι στους χριστιανούς

Θα εξετάσουμε τα πράγματα με βάση τις αναφορές του διακεκριμένου χριστιανού βυζαντινολόγου Α. Α. Βασίλιεφ, την «Ηθική και Θρησκευτική εγκυκλοπαίδεια», και την «Ιστορία του ελληνικού Έθνους». Και οι τρεις αυτές δευτερογενείς πηγές είναι χριστιανικές, και μάλιστα η τρίτη είναι ο πυλώνας όπου στηρίζεται το δόγμα των «ελληνοχριστιανικών» συνθέσεων.

1. Ας δούμε τι γράφει ο διακεκριμένος χριστιανός βυζαντινολόγος Α. Α. Βασίλιεφ, στην «Ιστορία της βυζαντινής αυτοκρατορίας», τ. Α' σ. 102- 103.

Ο θρίαμβος αυτός της ειδωλολατρίας οπωσδήποτε επηρέασε πολύ τη θέση των Χριστιανών στην Αυτοκρατορία. Στην αρχή φάνηκε ότι ο Χριστιανισμός δεν αντιμετώπιζε καμιά σοβαρή απειλή. Ο Ιουλιανός είχε προσκαλέσει στα ανάκτορα τους ηγέτες των διαφόρων θεολογικών τάσεων και τους οπαδούς τους και τούς ανήγγειλε ότι τώρα πια που οι πολιτικές διαμάχες είχαν σταματήσει, ο καθένας μπορούσε ν' ακολουθήσει τη θρησκεία της επιλογής του, χωρίς κανένα εμπόδιο ή φόβο. Έτσι μια από τις πρώτες ενέργειες τού Ιουλιανού υπήρξε και το διάταγμα για την καθιέρωση της θρησκευτικής ανοχής. Μερικές φορές μάλιστα, όταν οι Χριστιανοί άρχιζαν να φιλονικούν μπροστά στον Αυτοκράτορα, εκείνος τούς μιλούσε χρησιμοποιώντας τα λόγια τού Μάρκου Αυρηλίου: «Ακούστε εμένα, τον οποίο πρόσεξαν οι Γερμανοί και οι Φράγκοι». Αμέσως δε μετά την άνοδο του στον θρόνο ο Ιουλιανός ανακάλεσε πίσω από την εξορία όλους τούς επισκόπους που είχαν εξορισθεί από τον Κωνσταντίο και τούς επέστρεψε τις περιουσίες τους χωρίς να λάβει υπόψιν του τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις. Επειδή όμως οι θρησκευτικοί αυτοί ηγέτες, που γύρισαν από την εξορία, ανήκαν σε διαφορετικές θρησκευτικές τάσεις, ενώ συγχρόνως είχαν διαμορφώσει σταθερές και αγεφύρωτες πεποιθήσεις, δεν μπορούσαν να ζήσουν

ειρηνικά και γρήγορα ενεπλάκησαν σε σοβαρές έριδες. Ο Ιουλιανός είχε προφανώς υπολογίσει σε μια τέτοια εξέλιξη. Αν και φαινομενικά είχε παραχωρήσει θρησκευτικές ελευθερίες σε όλους, ξέροντας καλά την ψυχολογία των Χριστιανών, γνώριζε ότι θα ξεσπούσε ανάμεσά τους διχόνοια και ότι μια διηρημένη Εκκλησία δεν μπορούσε να είναι επικίνδυνη για τους ειδωλολάτρες. Συγχρόνως ο Αυτοκράτορας έδινε πολλά προνόμια σε όλους όσοι αποφάσιζαν ν' απαρνηθούν τον Χριστιανισμό, πράγμα που είχε ως αποτέλεσμα να σημειωθούν πολλές περιπτώσεις αποστασίας. Ο Άγιος Ιερώνυμος ονόμαζε αυτή την τακτική τού Ιουλιανού «ευγενικό διωγμό, ο οποίος είλκυε - παρά εξανάγκαζε - τον λαό να συμμετάσχει στην προσφορά των θυσιών». Συγχρόνως οι Χριστιανοί αντικαταστάθηκαν με ειδωλολάτρες στις πολιτικές και στρατιωτικές θέσεις που κατείχαν πριν. Το φημισμένο λάβαρο τού Κωνσταντίνου, που χρησίμευε για σημαία τού στρατού, καταργήθηκε και οι λαμπεροί σταυροί που ήταν χαραγμένοι στις ασπίδες των στρατιωτών, αντικαταστάθηκαν με ειδωλολατρικά σύμβολα. Αλλά το πιο σοβαρό χτύπημα εναντίον τού Χριστιανισμού υπήρξε η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Το πρώτο διάταγμα ήταν σχετικό με τον διορισμό καθηγητών στις κυριότερες πόλεις της Αυτοκρατορίας. Οι υποψήφιοι έπρεπε να εκλεγούν από τις πόλεις, αλλά κάθε εκλογή έπρεπε να εγκριθεί, τελικά, από τον ίδιο τον Αυτοκράτορα, ο οποίος μπορούσε να μην επικυρώσει την εκλογή των καθηγητών που του ήταν ανεπιθύμητοι, ενώ προηγουμένως ο διορισμός των καθηγητών ήταν υπόθεση που αφορούσε μόνο την πόλη. Αλλά ακόμη πιο σημαντικό υπήρξε ένα δεύτερο διάταγμα, το οποίο σώζεται στις επιστολές τού Ιουλιανού. Το διάταγμα αυτό όριζε ότι «όλοι όσοι διδάσκουν τους άλλους, πρέπει να είναι άνθρωποι έντιμοι και να μην κρύβουν μέσα τους σκέψεις αντίθετες προς το πνεύμα τού Κράτους». Με τη φράση δε «πνεύμα τού Κράτους», το διάταγμα εννοούσε τις προσωπικές ειδωλολατρικές τάσεις τού Αυτοκράτορα. Γενικά, δηλαδή, ο Ιουλιανός θεωρούσε παράλογο άνθρωποι που ερμήνευαν τα έργα τού Ομήρου, τού Ησιόδου, τού Δημοσθένους, τού Ηροδότου και άλλων κλασικών συγγραφέων, να μην τιμούν τους θεούς που οι συγγραφείς αυτοί τίμησαν.

Σχολιασμός:

Σύμφωνα με τον παραπάνω βυζαντινολόγο, ο Ιουλιανός καθιέρωσε επισήμως την θρησκευτική ανοχή. Για να το κατανοήσουμε, αρκεί να ρίξουμε μια ματιά στους προηγούμενους νόμους, τους προ του 361. Επί παραδείγματι, ο Κωνσταντίνος με διάταγμά του το 341, προστάζει να σταματήσει η «ψευδής» πίστη και οι θυσίες

(Θεοδοσιανός κώδικας 16.10.2), και το 346 (ή κατ' άλλους το 354-356) διατάζει το γενικό κλείσιμο των ναών και την απαγόρευση εισόδου σε αυτούς επί ποινή αποκεφαλισμού και δήμευση των περιουσιακών στοιχείων και απόδοσή τους στο αυτοκρατορικό ταμείο (16.10.4). Όσον αφορά τον Κωνσταντίνο, ο Σωκράτης ο σχολαστικός αναφέρει επιγραμματικά: «Και ου μόνον, ως έφην, ηύξει τα των Χριστιανών, αλλά και τα των Ελλήνων καθήρει». Ανακάλεσε επίσης τους ορθοδόξους επισκόπους που είχε εξορίσει ο αρειανόφρων Κωνσταντίνος, και επιπλέον τους απέδωσε τις περιουσίες τους. Το εάν οι χριστιανοί είχαν μεταξύ τους σχίσματα και διαιρέσεις επειδή ο καθένας τους ερμήνευε διαφορετικά τις Γραφές και την παράδοσή τους, αυτό είναι καθαρά πρόβλημα των χριστιανών για το οποίο ο Ιουλιανός δεν φέρει καμία ευθύνη.

Άλλο ένα, ήταν το ότι έδωσε προνόμια σε όσους απαρνούσαν τον Χριστιανισμό. Αν και αυτό εκ πρώτης θεωρήσεως δεν φαίνεται ορθό ως πράξη, ωστόσο -εάν κανείς το δει διαφορετικά- μπορεί τελικά να δει όφελος υπέρ της Εκκλησίας. Φυσικά, ο Ιουλιανός δεν αποσκοπούσε σε αυτό. Εκεί φάνηκε ποιοι πίστευαν πραγματικά και ποιοι όχι. Αλλά για τους εκκλησιαστικούς πατέρες φαίνεται ότι σημασία είχε μάλλον το πλήθος των θρησκευτών (ποσότητα) παρά η αυθεντικότητά τους (ποιότητα), για αυτό και αυτή η ενέργεια χαρακτηρίστηκε ως «ευγενικός διωγμός». Όπως και αν έχει, έχουμε τη σαφή μαρτυρία του Ιερώνυμου ότι ο Ιουλιανός δελέασε αλλά δεν εξανάγκασε κανέναν. Η αντικατάσταση των χριστιανών που κατείχαν πολιτικές και στρατιωτικές θέσεις ήταν απαραίτητη κίνηση για την όσο το κατά το δυνατόν ελαχιστοποίηση του κινδύνου ανατροπής, κάτι που ήταν σύνηθες στις αυτοκρατορίες. Τέλος, η θέση του Ιουλιανού ότι δεν ταιριάζει ένας χριστιανός να διδάσκει την αρχαία ελληνική γραμματεία, είναι απολύτως κατανοητή στη λογική ότι οι αρχαίοι συγγραφείς έχουν συγκεκριμένα θρησκευτικά «πιστεύω». Οι χριστιανοί λοιπόν, εφόσον πρεσβεύουν τελείως διαφορετικά πράγματα, δεν έχουν κανένα δικαίωμα επί αλλοτρίας ιδιοκτησίας. Για να το κατανοήσει καλύτερα ο αναγνώστης, ας αναλογιστεί τις χριστιανικές θέσεις πριν την επισημοποίηση του χριστιανισμού όσον αφορά τους αρχαίους συγγραφείς. Ας εξετάσει τις σχετικές αναφορές του Ιουστίνου, του Θεοφίλου, του Τατιανού, του Ιππολύτου, του Ειρηναίου, του Ερμείου. Αυτό συνιστά υποκρισία. Δεν μπορεί κάποιος χριστιανός να διδάσκει από τη σοφία των αρχαίων, όταν ο απόστολος Πάυλος την θεωρεί «μωρία». Για τον Ιουλιανό αλλά και για τους ένθερμους εθνικούς, τα συγγράμματα αυτά δεν είναι απλά κείμενα. Είναι κάτι περισσότερο. Είναι μια κληρονομιά που απορρέει από έναν συγκεκριμένο πολιτισμό που κυνηγήθηκε ανελέητα από τον Χριστιανισμό, του οποίου η βάση ήταν η θρησκεία. Αποσκοπώντας και αποβλέποντας στην ουσία των πραγμάτων, ο

Ιουλιανός βγάζει το διάταγμα αυτό.

Θέλετε όμως και ένα επιπλέον παράδειγμα; Τα έργα του Ιωάννη, του επονομασθέντα «Χρυσοστόμου» λόγω της ευφράδειας και των ρητορικών σχημάτων που χρησιμοποιεί, εξ απόψεως φιλολογικής, θεωρούνται από τα ωραιότερα της παγκόσμιας γραμματείας. Αυτό το οφείλει στον εθνικό δάσκαλό του, τον Λιβάνιο. Ο δε Λιβάνιος αντλούσε από τα πνευματικά νάματα της κληρονομιάς των μεγάλων ρητόρων και σοφιστών της κλασικής αρχαιότητας. Ο Σύριος Ιωάννης όμως, χρησιμοποιώντας την ελληνική γλώσσα, υβρίζει συστηματικά τους Έλληνες και τον πολιτισμό τους. Τέτοιες αντιφάσεις και παραλογισμούς ήθελε να αποτρέψει ο Ιουλιανός ο οποίος έβλεπε πολύ μπροστά, μη αποδεχόμενος τις «ελληνοχριστιανικές» συνθέσεις, ακριβώς επειδή γνώριζε και τον Χριστιανισμό και τον Ελληνισμό, και έχοντας την επίγνωση ότι αυτά είναι αδύνατο να ανακατευθούν, όπως το νερό δεν μπορεί να αναμιχθεί με το λάδι. Φυσικά, δεν θα συμφωνήσουμε με τον Βασίλειφ όταν θεωρεί ότι το «πνεύμα του Κράτους» είναι οι προσωπικές θέσεις του Ιουλιανού, εφόσον γνωρίζουμε ότι αφ ενός είχε δημιουργήσει επιτελείο που τον πλαισίωνε με ομοϊδεάτες του, αφετέρου ότι ένα μεγάλο ακόμα μέρος του πληθυσμού της αυτοκρατορίας, δεν είχε ασπαστεί την χριστιανική πίστη.

Και συνεχίζει στην σελίδα 104...

Ο Αμμιανός Μαρκελλίνος, φίλος και σύντροφος τού Ιουλιανού στις εκστρατείες του, εξηγεί το διάταγμα αυτό ως εξής: «ο Ιουλιανός απαγόρευσε στους Χριστιανούς δασκάλους να διδάσκουν μέχρις ότου προσφέρουν λατρεία στους θεούς», μέχρι δηλαδή να γίνουν ειδωλολάτρες. Βάσει ορισμένων παρατηρήσεων συγχρόνων τού Ιουλιανού Χριστιανών συγγραφέων, μερικοί υποθέτουν ότι ο Αυτοκράτορας εξέδωσε και δεύτερο διάταγμα, με το οποίο απαγόρευσε στους Χριστιανούς όχι μόνο να διδάσκουν αλλά και να παρακολουθούν μαθήματα στα δημόσια σχολεία. Ο Άγιος Αυγουστίνος γράφει σχετικά: «Και μήπως ο Ιουλιανός δεν καταδίωξε την Εκκλησία, απαγορεύοντας στους Χριστιανούς να διδάσκουν και να μελετούν τις ελευθέρια τέχνες (liberales litteras);». Το κείμενο όμως τού δεύτερου διατάγματος δεν έχει διασωθεί, αν και είναι πιθανόν τέτοιο διάταγμα να μην εκδόθηκε ποτέ, εφόσον και το πρώτο διάταγμα ακόμη, το οποίο απαγόρευε στους Χριστιανούς να διδάσκουν, είχε ως έμμεσο αποτέλεσμα τον περιορισμό των σπουδών. Μετά τη δημοσίευση τού διατάγματος, οι Χριστιανοί μπορούσαν να στέλνουν τα παιδιά τους σε σχολεία όπου υπήρχε μόνον ειδωλολατρική διδασκαλία, πράγμα που ανάγκασε τους περισσότερους να

μην στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο, από φόβο μήπως αυτά, μετά από μία ή δύο γενεές, επιστρέψουν στην ειδωλολατρία. Αφ' ετέρου όμως, τα παιδιά των Χριστιανών, μη παίρνοντας μια γενική αγωγή, ήταν, από πλευράς μόρφωσης, κατώτερα των ειδωλολατρών. Το διάταγμα τού Ιουλιανού λοιπόν – έστω και ένα – είχε μεγάλη σημασία για τους Χριστιανούς, γιατί εγκυμονούσε έναν μεγάλο κίνδυνο για το μέλλον της Χριστιανοσύνης. Δίκαια ο Γίββων παρατηρεί ότι «ενώ είχε απαγορευθεί επισήμως στους Χριστιανούς να διδάσκουν, τούς είχε απαγορευθεί επίσης, ανεπισήμως, και η μόρφωση, εφόσον (για λόγους ηθικής τάξεως) δεν μπορούσαν να πηγαίνουν στα ειδωλολατρικά σχολεία». Οι περισσότεροι από τους Χριστιανούς δασκάλους προτίμησαν να εγκαταλείψουν το επάγγελμά τους παρά να γυρίσουν πίσω στην ειδωλολατρία. Και ανάμεσα στους ειδωλολάτρες ακόμη υπήρξε μια ποικιλία απόψεων σχετικά με το διάταγμα τού Ιουλιανού. Ο ειδωλολάτρης συγγραφέας Αμμιανός Μαρκελλίνος γράφει σχετικά ότι: «Η απαγόρευση στους Χριστιανούς καθηγητές να διδάσκουν τη ρητορική υπήρξε μια πράξη σκληρή, που αξίζει να ταφεί μέσα στην αιώνια σιωπή».

Σχολιασμός:

Σε αυτό το σημείο ας θυμηθούμε τι έλεγαν οι χριστιανοί ΠΡΙΝ την επισημοποίηση της θρησκείας τους. Αυτό καταγράφεται μεν τον τέταρτο αιώνα στο βιβλίο των «Αποστολικών Διαταγών», αλλά αντανακλά παλαιότερες θέσεις, μιας και αποτελεί συμπίλημα.

«Να μένεις μακριά από τα εθνικά βιβλία. Τι σου χρειάζονται άλλωστε τα ξένα λόγια ή οι νόμοι ή οι ψευδοπροφήτες, τα οποία μάλιστα και απομακρύνουν από την πίστη τους ελαφρόμυαλους; Τι δηλαδή σου λείπει στο νόμο του Θεού, για να στραφείς προς εκείνα τα ειδωλολατρικά παραμύθια; Γιατί είτε ιστορικά γεγονότα θέλεις να διαβάσεις, έχεις τα βιβλία των Βασιλειών· είτε φιλοσοφικά και ποιητικά, έχεις τους Προφήτες, τον Ιώβ και τον συγγραφέα των Παροιμιών, στους οποίους βρίσκεις περίσσεια σκέψη ποιήσεως και σοφίας, γιατί είναι λόγια του μόνου σοφού Κυρίου. Εάν πάλι έχεις όρεξη για ασματικά κείμενα, έχεις τους Ψαλμούς· εάν θέλεις να μάθεις για τη δημιουργία των αρχαίων, έχεις τη Γένεση· είτε, τέλος, θέλεις να γνωρίσεις νόμους και εντολές, έχεις τον ένδοξο Νόμο του Κυρίου. Μείνε με δύναμη λοιπόν μακριά από όλα τα ξένα και διαβολικά» (Αποστολικοί Πατέρες, ΕΠΕ 1,σ. 43).

Δεν έκανε λοιπόν τίποτα παραπάνω από το να τους δώσει αυτό που ζητούσαν

προηγούμενως, και μάλιστα νομοθετημένα.

Οι νεο-απολογητές, παρουσιάζουν κατά κανόνα την επιστολή 42 όπου παρατίθεται η πολιτική του Ιουλιανού ως προς την παιδεία. Οι χριστιανοί συγγραφείς της εποχής χαρακτήρισαν τον νόμο αυτό ως «βάρβαρο». Ως «διωγμό». Είναι γνωστό ότι σύμφωνα με το σκεπτικό του, ο καθηγητής που θα διδάσκει τον Όμηρο, ή τον Ησίοδο, ή κάποιον άλλο στους μαθητές, πρέπει να πιστεύει και να αποδέχεται τα ίδια με αυτούς. Συνεπώς, κατά ανάγκη, δεν θα μπορούσε ο δάσκαλος να είναι χριστιανός. Αρχίζει την επιστολή του ως εξής: «Πιστεύω ότι η ορθή παιδεία δεν είναι η μεγαλόπρεπη ευρυθμία των λέξεων και των λόγων, αλλά η υγιής διάθεση μιας σκέψης λογικής και οι σωστές απόψεις για τα αγαθά και για τα κακά, για τα όμορφα και τα αισχρά. Όποιος λοιπόν άλλα φρονεί και άλλα διδάσκει στους μαθητές του, αυτός μου φαίνεται ότι έχει μείνει τόσο πίσω στην παιδεία, όσο και από το να είναι χρηστός άνθρωπος».

Παρακάτω γίνεται πιο αναλυτικός: *«Κατά τον Όμηρο, τον Ησίοδο, τον Δημοσθένη, τον Ηρόδοτο, τον Θουκυδίδη, τον Ισοκράτη και τον Λυσία, οι θεοί ηγούνται πάσης παιδείας. Δεν πίστευαν τον εαυτό τους αφιερωμένο άλλοι στον Ερμή και άλλοι στις Μούσες; Νομίζω ότι είναι άτοπο όσοι εξηγούν τα έργα τους, να ατιμάζουν τους θεούς που εκείνοι τιμούσαν. Ωστόσο, αν και θεωρώ ότι αυτό είναι άτοπο, δεν υποστηρίζω ότι πρέπει αυτοί να αλλάξουν γνώμη και να διδάσκουν τους νέους· τους αφήνω τη δυνατότητα επιλογής να μη διδάσκουν όσα θεωρούν ότι δεν είναι σημαντικά, αλλ' αν θέλουν να διδάξουν, να διδάσκουν πρώτα και να προσπαθούν να πείσουν τους μαθητές τους ότι ούτε ο Όμηρος ούτε ο Ησίοδος ούτε κανείς από όσους εξηγούν.. (εδώ το κείμενο έχει χάσμα), αφού τους κατηγορήσαν για ασέβεια, άνοια, και πλάνη εις τους θεούς».* Το τελευταίο έχει την έννοια ότι ο χριστιανός δάσκαλος θα μπορούσε να προσπεράσει όσα θα θεωρούσε ασήμαντα, αλλά θα έπρεπε να πείσει τους μαθητές του ότι η θρησκευτική πίστη των αρχαίων συγγραφέων, είναι ορθή. Ότι δεν είναι λογικό να θαυμάζονται για τη σοφία τους και την συνεισφορά τους στις τέχνες και τις επιστήμες, αλλά στο ζήτημα της θρησκείας να ήταν μωροί και ανόητοι. Φυσικά, κανείς πραγματικά χριστιανός δεν θα έκανε κάτι τέτοιο, και περισσότερο λέγεται για να φανεί καθαρά το ασυμβίβαστο. Η επιστολή έχει και συνέχεια την οποία αποκρύπτουν οι νέο-απολογητές γιατί τους εκθέτει: *«Ως τώρα λοιπόν πολλά ήταν τα αίτια της μη προσέλευσης στα ιερά (το κείμενο λέει «φοιτάν», δηλαδή το να συχνάζουν στα ιερά και όχι απλά να πηγαίνουν) και ο φόβος που κρεμόταν από παντού συγχωρούσε την απόκρυψη των πιο αληθινών απόψεων για τους θεούς».* Αυτό είναι σαφέστατη μαρτυρία του κλίματος τρομοκρατίας που επέβαλαν στους

εθνικούς οι προκάτοχοι χριστιανοί αυτοκράτορες.

Όμως υπάρχει και μια ακόμα επιστολή του Ιουλιανού, για την οποία δεν γίνεται καθόλου λόγος. Είναι η επιστολή του «για τους καθηγητές». Ενώ προηγουμένως έδειξε το ασυμβίβαστο τού να είναι κανείς χριστιανός δάσκαλος και να μην ασπάζεται τα θρησκευτικά φρονήματα των κλασικών συγγραφέων που διδάσκει, κάτι που έθετε εκτός εργασίας τους χριστιανούς δασκάλους, εδώ θέτει τα κριτήρια για το ποιος πρέπει να διορίζεται ως τέτοιος. Εδώ απευθύνεται κυρίως στους εθνικούς. *«Πρέπει οι δάσκαλοι των σχολείων και οι καθηγητές να ξεχωρίζουν πρώτα στο ήθος και έπειτα στην ευγλωττία. Όμως, επειδή δεν μπορώ να είμαι ο ίδιος παρών σε κάθε πόλη ξεχωριστά, διατάζω για όποιον θέλει να διδάξει να μην στρέφεται προς το λειτούργημα αυτό ξαφνικά και επιπόλαια, αλλά πρέπει, αφού πρώτα κριθεί ικανός γι' αυτό από το συμβούλιο να πάρει από αυτούς μια απόφαση που θα έχει κριθεί με τη σύμφωνη γνώμη των αρίστων».* Βλέπουμε δηλαδή ότι δεν αποσκοπεί σε κάποιον υποτιθέμενο διωγμό κατά των χριστιανών, εφόσον δεν μπορεί να είναι κάποιος δάσκαλος αν είναι ανήθικος και ανίκανος, ακόμα και αν ήταν εθνικός! Αποσκοπεί σε μια κάθαρση του εμψύχου διδακτικού δυναμικού, το οποίο θα γινόταν αίτιο της ουσιαστικής μορφώσεως των νέων, έχοντάς το ως ζωντανό παράδειγμα προς αυτούς, και λειτουργώντας με βάση τα αρχαιοελληνικά πρότυπα.

2. Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, τ. 6 Γ', σ. 953...

Πρωταρχικόν μέλημά του ήτο η αποκατάστασις της εθνικής θρησκείας την οποίαν επεδίωξε δια σειράς ενεργειών. Πρώτον επέβαλε δια διατάγματος την ανεξιθρησκείαν, ήτοι το δικαίωμα των πολιτών να λατρεύουν τον θεόν της προτιμήσεώς των. Οι εν αργία ειδωλολατρικοί ναοί ηνοιχθήσαν, επεστράφησαν δημευθείσαι περιουσίαι, επανήρχισεν η προσφορά δημοσίων θυσιών. Αλλ' επίσης επετράπη εις τους εξορίστους Ορθοδόξους επισκόπους να επιστρέψουν εις τας έδρας των και συνεστήθη ομόνοια εις τας εριζούσας μεταξύ των χριστιανών ομάδας. Δεύτερον έλαβε μέτρα κατά των χριστιανών, καίτοι ήθελε να φαίνεται ανεκτικός. Απομάκρυνε τους κατέχοντας σπουδαία στρατιωτικά και πολιτικά αξιώματα, αντικατέστησε δε το λάβαρον και τους σταυρούς των ασπίδων με εθνικά σύμβολα. Δια να ελκύση δε τους εξ αυτών αδυνάτους παρεχώρει άφθονα προνόμια. Εμίσει βαθύτατα τους χριστιανούς και διεκήρυσσεν ότι «πανταχόθεν αυτούς ο κακός συνελαύνει δαίμων» (επιστολή 89). Μόνον εν προνόμιον ανεγνώριζεν εις αυτούς, το οποίον δεν είχαν οι εθνικοί, την φιλανθρωπίαν. «Αισχρόν γαρ ει των μεν Ιουδαίων ουδέ εις μεταιτεί, τρέφουσι δε οι δυσεββεΐς

Γαλιλαίοι προς τοις εαυτών και τους ημετέρους, οι δε ημέτεροι της παρ' ημών επικουρίας ενδεείς φαίνονται» (επιστολή 84). Ηκολούθησαν τρία διατάγματα περί της εκπαιδύσεως. Το πρώτον ήτο φαινομενικώς άχρουν. Εζήτει από τους διδασκάλους να διαπλάσσουν και το ήθος των μαθητών. «βούλονται γαρ προς τοις άλλοις ου λέξεων μόνον, ηθών δε είναι διδάσκαλος» (επιστολή 61). Αλλ' ενώ ούτοι προηγουμένως διωρίζοντο υπό των δήμων, τώρα νομοθετείται να υποδεικνύονται υπ' αυτών και να εγκρίνονται υπό του αυτοκράτορος. Το δεύτερον διάταγμα απέκλεισε τους χριστιανούς από το διδασκαλικόν έργον, διότι δεν επίστευον εις τα υπό των Ελλήνων συγγραφέων διδασκόμενα. «Άτοπον είναι μοι φαίνεται διδάσκειν εκείνα τους ανθρώπους όσοι μη νομίζουσι ευ έχειν. Αλλ' οι μεν οίονται σοφούς ων εισίν εξηγηταί και ων ώσπερ προφήται κάθηνται, ζηλούτωσαν αυτών πρώτον την εις τους θεούς ευσέβειαν· ει δε εις τους τιμιωτάτους υπολαμβάνουσι πεπλανήσθαι, βαδιζόντων εις τας των Γαλιλαίων εκκλησίας εξηγησόμενοι Ματθαίον και Λουκάν». Τους αποστέλλει λοιπόν εις τας Εκκλησίας. Ούτως εξηναγκάσθησαν εις παραίτησιν καθηγηταί μεγάλης αξίας. Ο Προαιρέσιος παρητήθη μεταξύ των άλλων, μονολότι, ο αυτοκράτωρ εξήρесе αυτόν της απολύσεως, φαίνεται δε ότι τέλος εξέδωσεν και τρίτον διάταγμα, το οποίον απηγόρευσεν εις χριστιανούς μαθητάς την παρακολούθησιν μαθημάτων εις τας σχολάς (Αυγουστίνου, *De civ. Dei* XVIII, 52). Ούτως ήθελε να καταδικάση τους χριστιανούς εις αμάθειαν, αλλ' ούτοι αντέδρασαν ποικιλοτρόπως. Συνέστησαν χριστιανικά σχολεία με βιβλικόν περιεχόμενον, ως οι Απολινάριοι, έγραψαν ποιήματα ως ο Θεολόγος Γρηγόριος.

Σχολιασμός:

Ισχύουν τα ίδια πράγματα με τα παραπάνω. Οι χριστιανοί καλώς ετράπησαν στην δημιουργία δικών τους σχολείων, όπου διδάσκονταν...κατά μίμηση των ελληνικών γραμμάτων, οι Γραφές (!). Δηλαδή, στα χριστιανικά σχολεία διδάσκονταν οι ψαλμοί που είχαν μεταγραφτεί κατά το πρότυπο γραφής του Πινδάρου, η πεντάτευχος που μετεγράφηκε σε εξάμετρο, και τα ευαγγέλια που μετεγράφηκαν υπό μορφή διαλόγων (πρβ. «Ιστορία Βυζαντινής αυτοκρατορίας», Α. Α. Βασίλιεφ, σ. 105). Αυτά διέθεταν ως μέσα, αυτά και χρησιμοποιούσαν.

Θα σταθώ περισσότερο σε αυτό που αναφέρεται από προκατάληψη ότι ο Ιουλιανός «μισούσε» τους χριστιανούς. Υπάρχουν σωζόμενες επιστολές του προς χριστιανούς κληρικούς, οι οποίες μόνο μίσος δεν φανερώνουν. Για παράδειγμα, η επιστολή υπ' αριθμόν 12, είναι προς τον Βασίλειο Καισαρείας (τον γνωστό «πατέρα» της Εκκλησίας), όπου τονίζεται η ειλικρινής φιλική σχέση των δύο

ανδρών, αποκαλώντας ο πρώτος τον δεύτερο «συνετό». Η επιστολή κατατάσσεται χρονολογικά την εποχή που μόλις είχε πρωτο-αναλάβει την αρχή. Στην υπ' αριθμόν 31, φανερώνει τη φιλία που συνέχισε να διατηρεί με έναν παλαιό του γνώριμο, τον ορθόδοξο επίσκοπο Άστιο.

Η μικρή αποκομμένη φρασούλα που παρατίθεται στην «Ηθική και Θρησκευτική Εγκυκλοπαίδεια» βρίσκεται στην επιστολή 89, όπου ο Ιουλιανός στηλιτεύει την παράλογη επιθυμία των χριστιανών να τρέξουν στο «μαρτύριο» και να πεθάνουν χωρίς πραγματικό λόγο. Ακόμα και το εξίσου παράλογο (αναφερόμενους στους ερημίτες) να επιθυμούν τους έρημους τόπους και να αλυσοδέονται για την «καταδυνάστευση» των παθών τους! Λέει ολόκληρο το σχετικό απόσπασμα: «*Εισί δε οι και τας ερημίας αντί των πόλεων διώκουσιν, όντος ανθρώπου φύσει πολιτικού ζώου και ημέρου, δαίμοσιν εκδεδομένοι πονηροίς, υφ' ων εις ταύτην άγονται την μισανθρωπίαν. Ήδη δε και δεσμά και κλοιούς (=κρίκους) εξεύρον οι πολλοί τούτων· ούτω πανταχόθεν αυτούς ο κακός συνελαύνει δαίμων, ω δεδώκασιν εκόντες εαυτούς, αποστάντες των αίδιων και σωτήρων θεών*». Δεν είναι αυτό απόδειξη μίσους, όπως υπονοείται στην «Ηθική και Θρησκευτική εγκυκλοπαίδεια», η οποία αν και συντάσσεται από πανεπιστημιακούς καθηγητές, ωστόσο εδώ **διαστρεβλώνει** το χωρίο. Σε εμάς αυτό φαντάζει υπερβολικό. Όμως την εποχή εκείνη δεν ήταν. Σε διάφορες χριστιανικές διηγήσεις, όπως στην παρακάτω, αναφέρονται «σημεία και τέρατα».

«Αυτή (η μοναχή Αλεξάνδρα) εγκατέλειψε την πόλη και κλείστηκε σ' ένα μνήμα, παίρνοντας τα αναγκαία από μια τρύπα, χωρίς να δει ποτέ το πρόσωπο άνδρα ή γυναίκας για δέκα χρόνια. Το δέκατο χρόνο πέθανε, αφού πήρε, λένε, η μακαρίτισσα μόνη της τη σωστή θέση για πεθαμένο, και πηγαίνοντας εκείνη που την υπηρετούσε συνήθως και μη παίρνοντας απάντηση, ήρθε και μας το είπε» (Λαυσαϊκή ιστορία Παλλαδίου, επισκόπου Ελενοπόλεως, Φιλοκαλία, ΕΠΕ 6, σ. 65).

3. Ας δούμε τι αναφέρεται στην Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. Β', σ. 578...

Προς δε τους χριστιανούς ο Ιουλιανός προσηνέχθη εν γένει μετριοπαθώς και σχεδόν όπως ο θεός αυτού ο μέγας Κωνσταντίνος, είχε πολιτευθή προς τους εθνικούς. Και δικαίως καυχάται περί τούτου επανειλημμένως, λέγων εν μεν τη λδ' επιστολή· «εγώ μεν κέκρικα τοις Γαλιλαίοις άπασιν ούτω πράως και φιλανθρώπως, ώστε μηδένα μηδαμού βίαν υπομένειν, μηδέ εις ιερόν έλκεσθαι, μηδ' εις άλλο τι τοιούτο επηρεάζεσθαι παρά την οικείαν πρόθεσιν». Εν δε τη νβ' επιστολή· «ώμην εγώ τους Γαλιλαίων προστάτας, έξειν μοι μείζονα χάριν ή τω

φθάσαντι προ εμού αρχήν επιτροπεύσαι», ήτοι τω βασιλεί Κωνσταντίω. Ονομάζει δε τους χριστιανούς Γαλιλαίους, κατά το αρχαίον έθος, διότι, κατά τον Ιωάννην Μαλάλαν, μέχρις Ευόδου του επί Κλαυδίου, οι χριστιανοί εκαλούντο Ναζωραίοι και Γαλιλαίοι· επί τούτου δε χριστιανοί ωνομάσθησαν, του αυτού επισκόπου Ευόδου προσομιλήσαντος αυτοίς και επιθήσαντος το όνομα τούτο.

Σχολιασμός:

Σε αντίθεση με τα παραπάνω, εδώ τονίζεται ότι ο Ιουλιανός φέρθηκε φιλόανθρωπα στους χριστιανούς (κάτι που δεν έκαναν εκείνοι σε αυτόν!). Το ότι ονόμαζε τους χριστιανούς «Γαλιλαίους», δεν είναι υποτιμητικό, εφόσον αυτή ήταν η αρχική τους ονομασία. Δεν τους έδωσε ένα άλλο όνομα αλλότριο της παραδόσεώς τους. Σύμφωνα με τον χριστιανό χρονογράφο Ιωάννη Μαλάλα, ονομάζονταν «Γαλιλαίοι» μέχρι την εποχή του επισκόπου Αντιοχείας Ευόδου (ή Ευόδιου) επί εποχής Κλαυδίου, δηλαδή μέχρι περίπου το 53- 54 κ. ε. Με αυτό συμφωνεί σε γενικές γραμμές και η πληροφορία που αναφέρεται στο βιβλίο των «Πράξεων των Αποστόλων»: «*χρηματίσαι τε πρώτον έν Άντιοχεία τούς μαθητάς Χριστιανούς*» (11.26). Μάλιστα από όσα αναφέρονται στο ίδιο κεφάλαιο, αυτό τοποθετείται είτε επί εποχής Κλαυδίου είτε λίγο πριν αναλάβει.

Άλλα που αναφέρονται είναι τα κάτωθι:

[...] ου μόνον απέκλεισε τους χριστιανούς αφ' όλων των ανωτέρων πολιτικών και στρατιωτικών αξιωμάτων, αλλά το έτι δεινότερον, απηγόρευσε αυτοίς την σπουδήν της γραμματικής, της ρητορικής, της ιατρικής και αυτών των ωραίων τεχνών, παραδούς άπασαν την εκπαίδευσιν εις τους εθνικούς σοφιστάς. Ουδεμία των του Ιουλιανού διατάξεων ηδύνατο να καταφέρη εις τον χριστιανισμόν πληγήν βαρυτέραν και ουδεμία εκίνησε πικρότερον την αγανάκτησιν των χριστιανών. [...] Ο Ιουλιανός δια νόμου ρητού υπεχρέωσε τους χριστιανούς ν' αποδώσωσι τας ζημίας όσας επροξένησαν δια της καταστροφής ναών εθνικών, της γενομένης επί των προτέρων βασιλέων και μάλιστα επί Κωνσταντίου (σ. 580)].

Ο Ιουλιανός ποτέ δεν κατεδίωξε τους χριστιανούς. Για αυτό και οι εκκλησιαστικοί συγγραφείς, θέλοντας να τον κατηγορήσουν αλλά μη βρίσκοντας φανερούς λόγους, μιλούν για «ευγενικό» διωγμό (όπως ο Ιερώνυμος), ή όπως ο γράφει ο Ι. Χρυσόστομος ότι δεν έκανε φανερό διωγμό διότι τάχα έβλεπε ότι η εκκλησία ανθίζει περισσότερο με αυτόν τον τρόπο, «*[...] εδάκνετο και ωδυνάτο, και*

φανερώς σαλπίσαι τον πόλεμον ουκ εβούλετο» (PG τ. 50, σ. 573).

Ας δούμε τώρα τί γράφει ο Ιουλιανός προς τους κάτοικους του Βόστρου (πρωτεύουσα της Πετραίας Αραβίας), απευθυνόμενος σε χριστιανούς και εθνικούς, για να λάβουμε γνώση του τι συνέβαινε και να διακρίνουμε τα ειλικρινή κίνητρα του αυτοκράτορος.

«Φανταζόμουν ότι οι αρχηγοί των Γαλιλαίων θα χρωστούσαν μεγαλύτερη ευγνωμοσύνη σ' εμένα παρά σ' εκείνον που πήρε την εξουσία πριν από εμένα· διότι κατά τη διάρκεια της βασιλείας εκείνου πολλοί από αυτούς εξορίστηκαν, καταδιώχθηκαν και φυλακίστηκαν και πολλοί ως τώρα από τους λεγόμενους αιρετικούς σφαγιάστηκαν, όπως στα Σαμόσατα, στην Κυζικό, στην Παφλαγονία, στη Βιθινία και στη Γαλατία και σε πολλά άλλα έθνη καταστράφηκαν και λεηλατήθηκαν, ενώ κατά τη διάρκεια της δικής μου βασιλείας οι εξόριστοι αφέθηκαν ελεύθεροι και όσοι είχαν υποστεί δήμευση της περιουσίας τους χάρη σε νόμο μου την ανέκτησαν ολόκληρη» (επιστολή 52). Εδώ ο Ιουλιανός αναφέρεται στον προκάτοχό του τον Κωνστάντιο, ο οποίος ως αρειανιστής, εξόρισε τους ορθοδόξους επισκόπους και δίωξε ανελέητα τους οπαδούς της συνόδου της Νικαίας. Κάτι σύνηθες την εποχή εκείνη, εφόσον τα θρησκευτικά φρονήματα του εκάστοτε αυτοκράτορος, όριζαν και το «επίσημο» δόγμα που έπρεπε όλοι να ακολουθούν, τουλάχιστον μέχρι του Θεοδοσίου του Α'. Ο Ιουλιανός, ανακάλεσε από την εξορία τους ορθοδόξους επισκόπους χωρίς ωστόσο να εξορίσει τους αρειανιστές, διότι η θρησκευτική του πολιτική είχε κέντρο της την ανεξιθρησκία. Στους οποίους απέδωσε όσα οι αρειανιστές είχαν καταχραστεί από αυτούς. Βεβαίως, κανένας αυτοκράτορας οποιουδήποτε χριστιανικού ρεύματος, δεν έκανε κάτι ανάλογο προς τους εθνικούς. Και συνεχίζει: *«Ωστόσο αυτοί έχουν φθάσει σε τέτοιο βαθμό λυσομανίας και τρέλας, ώστε, επειδή δεν τους δίδεται η δυνατότητα να ασκούν την τυραννία τους και να κάνουν και σε βάρος μας, όσο είμαστε θεοσεβείς, όσα έκαναν και μεταξύ τους, και παρασυρμένοι σηκώνουν κάθε πέτρα και αποτολμούν να δημιουργούν ταραχή στον κόσμο και να προκαλούν αναστάτωση δείχνοντας ασέβεια προς τους θεούς και δείχνοντας ανυπακοή στις προσταγές μου, αν και αυτές είναι τόσο φιλόφιλους»*.

Εδώ, καταγγέλλεται η αυταρχικότητα των επισκόπων, των οποίων η εξουσία περιορίζεται πλέον στο ποίμνιό τους και όχι όπως πριν τον Ιουλιανό, που επιχειρούσαν να κατακυριεύσουν και τους εθνικούς. Για αυτόν τον λόγο, ήταν υπαίτιοι διότι ξεσήκωναν τον λαό τους για αναταραχές και ανυπακοή. Και συνεχίζει δηλώνοντας την μεγάλη αντίθεση: *«Βέβαια ποτέ δεν επιτρέπω να*

οδηγείται χωρίς τη θέλησή του στους βωμούς». Παρακάτω, γράφει ότι οι κληρικοί είναι που υποκινούν τα χριστιανικά πλήθη ώστε να υπάρχουν ταραχές και στασιασμοί. «Τα πλήθη βέβαια έχουν εξαπατηθεί από τους λεγόμενους κληρικούς είναι ολοφάνερο ότι στασιάζουν, επειδή αφαιρέθηκε από αυτούς η διοικητική εξουσία». Το κείμενο αναφέρει «αφαιρεθείσης **της αδείας**».

Τί εννοεί με αυτό; Το λέει παρακάτω στην επιστολή. Είναι η δυνατότητα που τους είχε δοθεί από τις προηγούμενες πολιτικές εξουσίες, να δικάζουν, να συντάσσουν διαθήκες όπως τις ήθελαν, να σφετερίζονται περιουσίες άλλων προς ίδιον όφελος. Για αυτό και προειδοποιεί τον λαό: «Αποφάσισα λοιπόν να προειδοποιήσω με το διάταγμα αυτό και να γνωστοποιήσω στον λαό να μη στασιάζει μαζί με τους κληρικούς να μην σηκώνουν πέτρες και να μην απειθαρχούν στους άρχοντες, αλλά να συγκεντρώνονται, όταν θέλουν, και να προσεύχονται για τους εαυτούς τους μ' όποιες προσευχές νομίζουν· αν όμως πείθονται να στασιάζουν τάχα για τον εαυτό τους, να μην συμπράττουν, για να μην τιμωρούνται».

Ξεκαθαρίζει λοιπόν την κατάσταση, αφήνοντας τους χριστιανούς να εκδηλώνουν ελεύθερα τη λατρεία τους, αλλά προειδοποιώντας ότι θα υποστούν τις συνέπειες οι ταραχοποιοί. Και για να μην νομίσει κανείς ότι το λέει αυτό επειδή υπερτερούσαν εκεί αριθμητικά οι χριστιανοί έναντι των εθνικών, γράφει στην ίδια επιστολή ότι οι εθνικοί και οι χριστιανοί ήσαν ισάριθμοι. Ο επίσκοπός τους, ο Τίτος, είχε αποστείλει επιστολή στον Ιουλιανό, και σε αυτήν κατηγορούσε και έριχνε τις ευθύνες στο ίδιο το εκκλησίασμά του. Ότι δήθεν δεν άκουγαν τις παραινέσεις του για ειρήνη. Και κλείνει γράφοντας: «Επειδή λοιπόν σας κατηγορεί, διώξτετε τον με τη θέλησή σας από την πόλη σας και σεις τα πλήθη ομονοήσετε μεταξύ σας. Κανείς να μην εναντιώνεται και να μην αδικεί μήτε εκείνοι που παραπλανήθηκαν να βλάπτουν όσους ορθά και δίκαια λατρεύουν τους θεούς». Και για να μην νομίσει κανείς ότι νουθετεί μόνο τους χριστιανούς, σαν να είχαν μόνο αυτοί το πρόβλημα, απευθύνεται (και) στους εθνικούς: «Και πάλι και πολλές φορές συμβουλεύω όσους είναι προσανατολισμένοι στην πραγματική θεοσέβεια να μη ζημιώνουν τα πλήθη των Γαλιλαίων, να μην κάνουν επιθέσεις εναντίον τους και να μην τους βρίζουν».

β) Ο θρησκευτικός συγκρητισμός του Ιουλιανού και η «υποστήριξή» του στους Ιουδαίους

Η προσπάθεια του Ιουλιανού, ήταν να αποκαταστήσει την εθνική λατρεία-θρησκεία. Και το επεδίωξε υιοθετώντας την νεοπλατωνική θεολογία. Το ότι δήλωνε «Έλληνα» ενώ ήταν Ρωμαίος, δεν το έκανε από απόψεως βιολογικής, αλλά πνευματικής. Στο έργο του «Κατά Γαλιλαίων», συγκρίνει την κοσμογονία του

Πλάτωνος με εκείνη του Μωυσέως, βρίσκοντας ανώτερη και πληρέστερη την πρώτη. Επιχειρηματολογεί υπέρ του ενοθισμού έναντι του μονοθεϊσμού, εγκωμιάζει την ελληνική υπεροχή στις τέχνες, την επιστήμη, και τα γράμματα, χωρίς ωστόσο να παραγνωρίζει τη συνεισφορά και άλλων μεγάλων πολιτισμών (φυσικά δεν αναγνωρίζει τίποτα από αυτά στους Εβραίους). Γράφει χαρακτηριστικά μεταξύ των άλλων: «*Ποιό είδος ιατρικής αναπτύχθηκε στους Εβραίους, όπως στους Έλληνες του Ιπποκράτη και μερικών άλλων σχολών που δημιουργήθηκαν μετά από εκείνον; Ο σοφότατος Σολομώντας είναι παρόμοιος με τον Φωκυλίδη ή τον Θέογνη, ή με τον Ισοκράτη των Ελλήνων;*» (222a-224c). Κατακρίνει εντελώς την χριστιανική διδασκαλία. Θεωρεί επιχειρηματολογώντας, ότι οι χριστιανοί όχι μόνο διέστρεψαν ερμηνευτικά τις ιουδαϊκές γραφές, αλλά και όσα πήραν από την ελληνική φιλοσοφία (είναι η εποχή που η εκκλησία ντύνει τα δόγματά της με φιλοσοφικό επίχρισμα).

Ωστόσο, φαίνεται ότι υπάρχει ένα άνοιγμα του Ιουλιανού και στις άλλες παραδόσεις. Για να κατανοηθεί ο συγκρητισμός, μια τάση που δεν ανήκε αποκλειστικά στον Ιουλιανό αλλά και σε πολλούς ακόμα, πρέπει να έχουμε υπόψη μας δύο πράγματα. Το πρώτο είναι ότι ήδη από την αλεξανδρινή εποχή, παρατηρείται εντονότερα το φαινόμενο της αλληλεπίδρασης των πολιτισμών και των θρησκειών.

Το δεύτερο -που είναι και το σημαντικότερο-, είναι ότι οι επί μέρους αρχαίες θρησκείες θεωρούνταν ότι ήσαν γεννήματα μια πανάρχαιας προκατακλυσμαίας Γνώσης. Το ότι οι θρησκείες (πλην των μονοθεϊστικών που είναι σχετικά πρόσφατες) λειτουργούν σαν συγκοινωνούντα δοχεία (που διαφέρουν μόνο ως προς τις διατυπώσεις και ίσως σε επιμέρους λεπτομέρειες εξαιτίας της ιδιαιτερότητας του κάθε λαού), μπορεί να εξαχθεί ως συμπέρασμα από τα ίδια τα αρχαία κείμενα και τους συγγραφείς (όπως τον Ησίοδο, Πίνδαρο, Πλάτωνα, Πυθαγόρα, Ορφέα, Διόδωρο τον Σικελιώτη, Πλούταρχο, Φιλόστρατο, τη χορεία των νεοπλατωνικών, Γεώργιο Πλήθωνα κα), αλλά και από την ομοιότητα των μύθων των διαφόρων παραδόσεων. Δεν είναι καθόλου τυχαίο το ότι ο ίδιος ο Έλληνας Πρόκλος -αρχηγέτης της Ακαδημίας του Πλάτωνος-, αποδέχονταν εξίσου τη λατρεία θεών άλλων παραδοσιακών θρησκειών. Ο Π. Γράβιγγερ στο μνημειώδες βιβλίο του «Ο Πυθαγόρας και η μυστική διδασκαλία του πυθαγορισμού», παρουσιάζει την αρχική παράδοση να ξεκινά από την «Υπερβοραία» (σαφώς συμβολικό όνομα) και να διακλαδίζεται σε όλους τους κατοπινούς μεγάλους πολιτισμούς (σ. 38). Επίσης, και προκειμένου να καταλάβουμε το φρόνημα των ανθρώπων εκείνων, στα κείμενα πολλές φορές θα συναντήσουμε τις φράσεις «θεοπαράδοτη θεολογία» και «θεοπαράδοτη σοφία». Ο

Ιουλιανός κατηγορείται ότι στήριξε τους Ιουδαίους επειδή τους επέτρεψε να ανοικοδομήσουν τον ναό τους στην Ιερουσαλήμ, η οποία τελικά δεν επετεύχθη εξαιτίας σεισμού και πυρκαγιάς. Όμως στην «Ιστορία του ελληνικού Έθνους» αναφέρεται: *«Ουδέ θέλομεν επιτιμήσει αυτόν δι' ην επεχείρησεν ανοικοδόμησιν του ιουδαϊκού ναού της Ιερουσαλήμ, καθότι και τούτο δύναται ίσως να εξηγηθή μέχρι τινός ως δείγμα της του βασιλέως ανεξιθρησκείας»* (τ. Β', σ. 579).

Ποιά όμως ήταν η γνώμη του για τον Γιαχβέ; Καταρχάς, και μέσα στην ενοθιστική περιρρέουσα ατμόσφαιρα, δεν αποκλείει την ύπαρξή του. Γράφει στο «κατά Γαλιλαίων»: *«Ει δε μερικόν τινά τιμήσας εκείνος...»*. Αναγνωρίζει δηλαδή ότι ο Μωυσής τίμησε έναν τοπικό θεό. Πράγματι, ο Γιαχβέ ήταν μέρος του χαναανικού πανθέου. Όμως θεωρεί ότι υπάρχει διαστρέβλωση όταν ο Μωυσής τον παρουσιάζει ως δημιουργό και μοναδικό θεό, καταργώντας στην ουσία τον ενοθισμό.

Συνεχίζει: *«Ει δε μερικόν τινά τιμήσας εκείνος αντιτίθησιν αυτώ την του παντός ηγεμονίαν, άμεινον τον των όλων θεόν ημίν πειθομένους επιγνώναι μετά του μηδέ εκείνον αγνοήσαι, ή τον του ελαχίστου μέρους ειληχότα την ηγεμονίαν αντί του πάντων τιμάν δημιουργού»* (148c).

Δηλαδή: *«Αν ο Μωυσής τιμώντας έναν τοπικό θεό αντιπαραθέτει σ' αυτόν την ηγεμονία όλου του κόσμου, είναι καλύτερο για εμάς να αναγνωρίσουμε τον θεό όλων χωρίς πάντως να αγνοήσουμε τον δικό του θεό παρά να τιμούμε έναν θεό που έχει λάχει να έχει την ηγεμονία ενός πολύ μικρού μέρους αντί του δημιουργού όλων»*. Σήμερα με βάση τις θρησκευτολογικές μελέτες είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε ότι δεν προέβη σε τέτοιες ενέργειες κανένας Μωυσής (εφόσον δεν υπάρχουν αποδείξεις για την ιστορική του παρουσία), αλλά ο Ιουδαϊσμός κατασκευάστηκε μέσα στη λεγόμενη «βαβυλώνια» αιχμαλωσία κατά τον 6ο αιώνα π.κ.ε. Τότε ήταν που ανήγαγαν μια τοπική θεότητα σε απόλυτο κυρίαρχο του σύμπαντος που δημιουργεί τον κόσμο εν χρόνω από το μηδέν.

Άλλα σημεία που θεωρεί ότι ο Γιαχβέ παρουσιάζεται στις Γραφές παραποιημένος, είναι τα εξής. Αφού αποδίδει τους περίεργους πληθυντικούς του βιβλίου της «Γενέσεως» στην ύπαρξη πολλών θεών (βλ. περίπτωση δημιουργίας «πρωτόπλαστων», σύγχυση των γλωσσών στον πύργο της Βαβέλ), θεωρεί ότι οι αναφορές σε έναν θεό που ζηλεύει και ζητά την αποκλειστικότητα, εξοργίζεται και σκοτώνει, είναι εντελώς ψευδείς και κατά κανέναν τρόπο δεν αποτελούν χαρακτηριστικά που πρέπει να μιμηθούν οι άνθρωποι. Ο Ιουλιανός εκλαμβάνει τις αναφορές αυτές κατά γράμμα, εφόσον πουθενά οι Γραφές δεν ισχυρίζονται ότι

αυτά είναι αλληγορίες και μύθοι. Εφόσον λοιπόν κατακρίνονται τα παραπάνω, κατά συνέπεια κατακρίνεται και ο Ιουδαϊσμός. Αυτός ως σύστημα θρησκευτικό, διακρίνεται από την χαναανική τοπική θεότητα, και σε αυτό το πλαίσιο πρέπει να γίνει κατανοητό το χωρίο «**Καίτοι, μα τους Θεούς, εις ειμί των εκτρεπομένων συνεορτάζειν Ιουδαίοις, αεί δε προσκυνών τον θεόν Αβραάμ και Ισαάκ και Ιακώβ, οι όντες αυτοί Χαλδαίοι, γένους ιερού και θεουργικού**» (354b).

Δηλαδή, και σύμφωνα με τη βιβλική διήγηση που είχε κατά νου ο Ιουλιανός όταν έγραφε το «κατά Γαλιλαίων», η αντίληψη του Αβραάμ Ισαάκ και Ιακώβ ήταν διαφορετική από αυτή του μεταγενεστέρου Μωυσέως. Διότι οι πρώτοι κατάγονταν από Χαλδαίους, και οι Χαλδαίοι ήταν γένος ιερό και θεουργικό, ενώ ο Μωυσής απέδωσε στο θεό πολλά ανάξιά του. Δεν προσκυνεί (παραδέχεται) λοιπόν ο Ιουλιανός τον Γιαχβέ όπως παρουσιάζεται στις Γραφές, αλλά σύμφωνα με την χαλδαϊκή παράδοση. Να θυμηθούμε εδώ ότι τα «χαλδαϊκά λόγια» που συγκέντρωσε ένας έτερος Ιουλιανός κατά τον 2ο αι. κ. ε, εκτιμούνταν βαθύτατα. Άλλωστε ο Γιαχβέ στην αυθεντική μορφή του, ήταν τοπική θεότητα της Χαναάν, όχι των Χαλδαίων. Πολύ περισσότερο, όταν παρακάτω αναφέρεται στον Αβραάμ ο οποίος έκανε χρήση της μαντικής τέχνης και της οιωνοσκοπίας, κάτι που ρητά απαγόρευε ο μεταγενέστερος Μωυσής και ο Χριστιανισμός.

(Η συνέχεια στο δεύτερο μέρος).

Διομήδης